

mind árnyaltabbá válik, mondván, Hatvany az 1921-ben kiadott *Csendes napok és hangos esté*kben a művet már „hangsúlyosan mint életdokumentumot látja és értelmezi. Az írók személyes életének és mindannyiunk életének személyes dokumentumaként. Számára minden mű életrajz, portré, pszichológiai analízis tárgya”. Sőt átfogó életrajzaiban a korábban avítnak tartott filológia is rehabilitálódik, belátva, hogy a „kinyilatkoztatás” érvényét és hitelét a vitathatatlan tények kanonizálják.

Hatvany Lajos egyike volt az Ady-kultusz elindítóinak és tevékeny ápolóinak. Nagy Sz. Péter meggyőzően mutatja be jelentőségét az Ady-kutatásban, az anyaggyűjtéstől és -rendszerezéstől egészen az életmű értelmezéséig. A monográfia figyelemreméltó crénye továbbá Hatvany Lajos Petőfi-kutatásainak, valamint egyes szépirodalmi és irodalomtörténeti köteteinek ismertetése. Még akkor is, ha ezek esetében, főként a monográfia utolsó harmadában már nyilvánvaló az elnagyoltság. Mások vélekedésének *alaposabb* összegzése és saját véleményével való *határozottabb* ütköztetés azonban ezeknél a fejezeteknél is markánsabbá teheték volna Nagy Sz. Péter megállapításait.

Sajnos ez felemás módon történt meg. S így ez is erősíti a monográfiáról kialakult összbnyomását: Nagy Sz. Péter némileg túlértékeli Hatvany jelentőségét. Azét a Hatvany Lajosét, akit végső soron

maga is „kozmpolita, tökéletesen művelt, az élet napos oldalán élő, életélvező, az irodalmat mégiscsak hobbyként, életfokozó menedékként üző zsidó bankár”-nak tekint. Vagyis bennfentes outsidernak. Ha így van, akkor nem erős-e a megállapítás, miszerint „az alatt a rövid másfél év alatt, míg Az Esztendő a Pesti Naplóval együtt meg nem szűnt, bizony már-már a Nyugattal egyenrangú folyóirattá vált”? S tanácstalanul állok az olyan értékelésekkel szemben is, hogy „kis túlzással: a második reformkor irodalmi Széchenyije ő, minden modernségével, de érzelmi túlzásaival együtt is”.

Magam is vallom, hogy az elfelejtettek esetében a felvállalt elfogultság figyelemfelhívó lehet. Ám Hatvany Lajosra ez nem vonatkozik, hiszen mind a személye, mind pedig a szerepe ismert a korszak irodalma iránt érdeklődők előtt, mindeddig „csupán” ezeknek összegzése nem történt meg. Fontosnak érzem ennek megállapítását, mert úgy tűnik, mintha Nagy Sz. Péter a kelletténél jobban szeretné vizsgálódásának tárgyát. Ez természetes velejárója az efféle kutatásoknak, ám a megírásuk a mértéktartás elengedhetetlen feltétel. Különben a nyilvánvaló túlzások könnyen elterelhetik a figyelmet a kétségbevonhatatlan értékekről. S e veszély Nagy Sz. Péter Hatvany-monográfiáját is fenyegeti.

Kár lenne érte.

Sánta Gábor

FERENCZ GYŐZŐ: A KÖLTÉSZET MECHANIKÁJA. VERSELEMZÉSEK

Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997, 230 l.

Egyfajta generációs őrsgváltás – mégpedig egyértelműen harmonikus és baráti –, de ugyanakkor egyfajta megőrzött fo-

lyamatosság tanúi is lehetnek Ferencz Győző verselemzés-gyűjteményének olvasói. Őrsgváltásnak azért, mert a hatvanas

évek méltán népszerű *Miért szép?* kötetének elsősorban irodalomtörténeti szempontjai itt az irodalomelméleti megközelítés szempontjaival, credményeivel egészülnek ki. A megőrzött folyamatosságot pedig a fent említett verselemző antológiák egyik szerzőjének-szerkesztőjének, Lator Lászlónak a személye képviseli, aki a nálánál egy generációval ifjabb poéta és esztéta jelen kötetének lektora.

Ferencz Győző elsősorban oktatási háttérkönyvnek szánt munkáját lapozgatva óhatatlanul eszünkbe jut – már csak a szerző civil hivatása, az anglisztikai oktató- és kutatómunka kapcsán is – a poézisnek és a poétikának egyaránt elkötelezett angolszász szerzők hosszú sora, Sir Philip Sidneytől T. S. Eliotig. Magyarországon sokkal kevésbé természetes, ha valaki c kettős hivatást vállalja; az illetőnek nap mint nap nem kevés gyanakvással, szakmai hitelessége megkérdőjelezésével kell szembenéznie. A filosztársadalom részéről igen gyakran a komolytalanság, a felületesség, a poéták oldaláról pedig az ihlletszegenységéből fakadó pótcselekvés vádjával.

A *költészet mechanikájának* versmegközelítéseit – éppúgy, mint a már említett Lator László vagy a szerző számára etalon-értékű Nemes Nagy Ágnes költészetelméleti írásait – pontosan azért tudjuk el- és befogadni, mert szerzőjük maga is gyakorló költő.

A kissé a harsdörferi tölcserít és a laputai akadémia versíró gépezetét felidéző kötetcímből és az azonos című bevezetéstől kitűnik: Ferencz tisztában van a versek megközelítésének, megközelíthetőségének korlátaival. „A műveket ugyanis ritkán fogadjuk be a maguk teljességében, ha egyáltalán ilyesmi lehetséges... Műélvezet közben az olvasó felkészültségének,

kultúrájának, szokásainak megfelelően mozgósítja ismereteit, támaszkodik tapasztalataira, közelít ösztönösen vagy kidolgozott elvek alapján az irodalmi alkotáshoz. De a versolvasás folyamata során semmiképp sem teljességében, hanem linearitásában fogja fel a szöveget... A vers töredékben létezésének egyik következménye az, hogy az olvasók más-más versélményhez jutnak ugyanannak a szövegnek a befogadásakor...”

A tanítási célokat (is) kiválóan szolgáló összeállítás tíz verset jár körbe; Csokonai Vitéz Mihály, William Wordsworth, Arany János, Robert Browning, Kosztolányi Dezső, T. S. Eliot, Babits Mihály, Szabó Lőrinc és Nemes Nagy Ágnes egy-egy költeményét, illetve egy olyan további Szabó Lőrinc-verset, a *Hajnali rigókat*, amelyet épp Wordsworth *Táncoló tűzliliomokjának* fordítása hívott életre. A kötetnek ez a darabja tehát azt illusztrálja, hogyan hat és munkál egy idegen vers a költő-műfordítóban, sokszor öntudatlanul.

Vázlatos ismertetésem ezen pontján engedtessek meg nekem egy vállaltan elfogult választás: a tárgyalat-elemzett versek sorából hadd emeljem ki T. S. Eliot korszakjelző, fanyar remekét, a *J. Alfred Prufrock szerelmes éneke* című nagy költeményt. E versnek számtalan elemzésével találkoztam. Ferencz Győző verziója az általam ismert legjobbak egyike. Legfőbb erénye, hogy elemzési egységként (alcímenként) tud és mer stílust, hangot váltani, a vers boncolgatása tehát nem fullad monotóniába. Míg *A címnek* nevezett passzusban pedáns etimológiai magyarázatot ad a vers antihősének nevééről, addig *A mottó* című bekezdésben ilyen, nagyon is személyes mondatra vetemedik: „Viszonylagos testességével (ti. a Dantétól

vett mottó) mindenesetre útjában áll a szerelmi líra spontán kiáradó érzelmeinek.” A versben felbukkanó nagyszámú kitérések (digressziók) és a főmotívumok tanárosan alapos ismertetését követően *A vers térképe* címet viselő kis fejezetben ismét a személyes, az inkább poétai, mintsem esztétai hang erősödik fel, amikor ezt írja: „Olyan a vers, mint valami többválasztásos labirintusjáték. Prufrock vagy szerelmét, vagy magát, vagy az olvasót szólítja meg.” Az *Allúzióknak* nevezett elemzési egység nyomon követi azokat a gazdag műveltségtartományokat – az Erzsébet-kor szerelmi lírájától a Bibliáig –, amelyek megjelennek az elioti allúziós technika egyik korai remekének számító *Prufrockban*. Különösen is fontos e felmutatott allúziók sorában a magyar versértők körében talán kevésbé széles körben tudatosodott Browning–Eliot-párhuzam. Az utolsó előtti elemzési egység a vers kettős szerkezeti vázát, az „egymásból

elbomló motívumok lineáris láncát” és a dús allúziós hálót vizsgálja, hogy azután a *Bedugult kommunikációs csatornáknak* szentelt végsőben megadja a kulcsot ahhoz a rendezettséghez és kuszasághoz, amelynek együttesével a *Prufrock* számos olvasója-értelmezője tanácstalanul szembesül: „A teljes elbizonytalanodást csakis olyan szilárd vázakra szerelt műalkotásnak sikerülhetett rögzítenie, mint Elioté. A kommunikáció képtelenségét csakis ilyen szigorúan megszerkesztett kompozícióban lehetett maradandó érvénnyel közölni.”

Talán már ennek az egyetlen verselemzésnek a követésével sikerült valamelyest érzékeltetnem, milyen fontos lenne, hogy Ferencz Győző könyve minél több középiskolai irodalmi fakultációs óra és egyetemi szeminárium hallgatójához, továbbá a verselemzés új útjai és lehetőségei iránt érdeklődő tanárhoz eljusson.

Petrőczy Éva